

НАПРЯМ 8. РОМАНСЬКІ, ГЕРМАНСЬКІ ТА ІНШІ МОВИ І ЛІТЕРАТУРА

МЕТАФОРИЧНА НОМІНАЦІЯ ЯК ЧИННИК ТЕРМІНОТВОРЕННЯ В АНГЛОМОВНІЙ СТОМАТОЛОГІЧНІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ

Вахоцький Михайло Михайлович

старший викладач кафедри іноземних мов

Буковинського державного медичного університету

Маковська Оксана Олександрівна

викладач кафедри іноземних мов

Буковинського державного медичного університету

Беззаперечним є той факт, що першість у сучасних дослідженнях займає саме когнітивна наука. Лінгвістики це стосується повною мірою, оскільки остання забезпечує номінацію нових явищ, понять, процесів, а когнітивістика засобами категоризації, концептуалізації, вербалізації показує тісний зв'язок мови та мислення, свідомості, пізнавальних властивостей людського розуму. Провідні позиції у дослідженнях такого типу займає проблема картини світу (далі – КС) і, відповідно, мовної картини світу.

У даній роботі нашою *метою* є висвітлення процесів термінологізації загальноновживаної лексики в англійській стоматологічній терміносистемі (далі – ТС) як першоджерела метафоризації.

Ми дотримуємося трактування мовної КС як способу передачі вербально (засобами мови) наукового знання певної галузі, тобто, терміни – це вербалізовані наукові концепти конкретної сфери людської діяльності.

Будь-яка ТС, на переконання Л. Малевич [2, с. 338], є точкою перетину наукової та наївної КС. Наукова КС та наївна КС переплітаються і це відображається у явищах метафоричних перенесень, термінологізації загальноновживаних слів, утворення назв за аналогією, все це є здатністю бачити один об'єкт через інший і є одним із способів репрезентації знання в мовній формі.

Потреби у нових номінаціях спричиняють продуктивне використання уже існуючих одиниць. Ознакою, на основі якої відбувається перетворення початкових значень, може бути схожість (функції, зовнішнього вигляду) – у лінгвістиці це явище метафори, – або суміжність – явище метонімії [1, с. 24–25].

Поява нових термінів та нових значень уже існуючих термінів досліджуваної галузі відбувається в результаті метонімічного зрушення значень загальноновживаної лексики. Визначною рисою метонімії як чинника творення нових термінів є її значний вияв на внутрішньогалузевому рівні [1, с. 25].

В англійській стоматологічній ТС зустрічається загальноновживана лексика, яка служить джерелом поповнення термінологічного складу цієї галузі. Це ілюструє, як наукова та наївна КС накладаються. Так, можемо виділити ознаки, предмети, явища, за аналогією з якими номіновано деякі терміни. Аналізовані терміноодиниці (далі – ТО) виокремлені нами методом суцільної вибірки за фаховими [3; 5] та загальними [4] лексикографічними джерелами сучасної англійської мови.

Найбільшу групу термінів складають номінації, утворені з лексичних одиниць, котрі можемо вважати складовими інших галузевих ТС. Таким чином, джерелом утворення стоматологічних термінів у даному випадку постає внутрішньо- та міжсистемна омонімія. Всі ці терміни є назвами неживих предметів:

bridge (місток) – мостоподібний зубний протез, зустрічається у словосполученнях: *cantilever bridge* – консольний мостоподібний протез, *fixed bridge* – незнімний зубний протез, *removable bridge* – знімний протез, *stationary bridge* – незнімний, фіксований зубний протез;

dam (перепона), *стом.* гумова прокладка;
glove (рукавиця): *degloving* – оголення (при ортодонтичних операціях);
cover (кришка, ковпак) / *mantle* (плащ, накидка): *cover dentine, mantle dentine* – плащовий дентин, окраїнна частина дентину, прилегла до емалі або цементу;
cloth (тканина) / *disk* (диск) / *rag* (ганчірка, клопот) / *wheel* (колесо, круг): *cloth disk, rag wheel* – тканинний диск, тканинний шліфувальний круг;
diamond (діамант) *disk* – діамантовий диск – сталевий диск з нанесеними на краї і поверхню діамантовими крупинками;
emery (наждак, корунд): *emery disk* – наждаковий диск – сепараційний зубний паперовий чи гумовий диск з порошком наждаку, нанесеним на його поверхню;
magnet (магніт): *magnet implant, denture magnet* – магнітний імплантат, зубопротезний магніт;
shovel (лопата, совок): *shovel-shaped incisors* – великі верхні центральні різцеві зуби, ін. назва *hawk's incisors*;
needle (голка): *needle tooth* – будь-який малий гострий зуб;
iter (крупна дорога, магістраль у Римській імперії), анат. канал, труба; *стом.* шлях прорізування зуба;
jacket (куртка, жакет): *porcelain jacket* – фарфорова коронка;
pipe (люлька): *pipe jaw* – болючість щелепи, викликана носінням люльки;
hinge (петля): *hinge movement* – шарнірний рух (напр. нижньої щелепи).

Інша група термінів утворена на основі подібності з живими істотами тваринного світу, відносимо їх до зооморфізмів:

cuttlefish (каракатиця): *cuttlefish disk* – сепараційний зубний диск;
hawk (яструб): *hawk's incisors* великі верхні центральні різцеві зуби, ін. назва *shovel-shaped incisors*;
lupus (лат. вовк): *dens lupinus* – вовчий зуб, перший премоляр, ін. назва *wolf tooth* – вовчий зуб;
canina (лат. собака): *dens canina* – ікло – зуб, розміщений безпосередньо збоку від бічного різця.

Джерелом наступної групи термінів є міжгалузева (міжсистемна) омонімія. Ці терміни виникли на основі використання анатомічних номінативних одиниць:

wing (крило): *winged incisors* – спотворені різцеві зуби;
neck (шийка): *dental neck* – шийка зуба;
navel (пупок): *enamel navel* – пупок емалі.

Метафоризованими на основі подібності зовнішнього вигляду за розміром, кольором, фактурою вважаємо такі ТО:

short (короткий): *short tooth* – сильно зношений у результаті ерозії чи абразії зуб;
pink (рожевий): *pink tooth* – “рожевий” зуб, явище, спричинене стоншенням дентину або емалі;
lumpy (грудкуватий, горбкуватий): *lumpy jaw* – роздута щелепа.

Серед фітоморфізмів з верифікованих для укладання словника ТО нами виявлено тільки один термін: *bud* (брунька): *tooth bud* – зубний зачаток.

Метафора й метонімія властиві для різних етапів розвитку будь-якої термінології будь-якої мови. На початковому етапі формування цієї термінології особливо важливим є переосмислення загальноживової лексики, у результаті чого відбувається первинна наукова ідеалізація об'єктів, процесів, характеристик КС, засвідченої в побутовій свідомості. Утворені таким чином терміни у своїй більшості позначають поняття, які давно стали конститутивними елементами наукової КС. Це дозволяє стверджувати, що досліджувана сфера спеціальної лексики почала формуватися саме на ґрунті основного словникового фонду мови. Загальномовна лексика є базою розвитку англійської стоматологічної термінології, витоком її формування.

Саме тому ми звертали увагу на всі можливі семантичні зміни та результати цих змін, і, таким чином, виявили інші групи термінів, як от вторинно номіновані на основі абстрактних понять:

death (смерть): *molecular death* – молекулярна смерть;

sapiens (лат. розумний): *dens sapiens*, *dens serotinus* – зуб мудрості;

на основі функціональної подібності:

incisors teeth – різці;

crackle (пошкікувати): *crackling jaw* – поскрипуюча щелепа;

метафоризація на основі гастрономічних понять:

milk (молоко): *milk tooth* – молочний зуб, ін. назви *baby tooth*, *deciduous tooth*;

mulberry (шовковиця): *mulberry molar* – “шовковичний” моляр, *mulberry tooth*;

топонім, що позначає запалення (захворювання):

Ceylon sore mouth, *tropical sprue* – цейлонський тропічний виразковий стоматит;

антропонім, який визначає патологію розвитку:

habsburg jaw – Габсбургів тип щелепи – виступ нижньої щелепи вперед, що супроводжується потовщенням надмірно розвиненої нижньої губи;

термін, у якому назва поєднує функціональні характеристики та анатомічний термін, позначаючи при цьому абсолютно несхожий предмет:

bite (укус), *wing* (крило): *bitewing* – центральне вушко або крило зубної рентгенівської плівки.

Як бачимо, на сьогодні ні у кого не викликає подиву факт наявності метафори та метонімії у науково-технічній термінології. Більше того, мабуть, не існує жодної галузевої ТС, у якій би не існувало ТО, утворених на основі подібності чи суміжності значень; поступальний рух людського пізнання все більшою мірою стимулює інтерес дослідників до метафори й метонімії як способів наукового осягнення дійсності та як чинників творення нових термінів.

Підсумовуючи вищесказане, відмітимо, що англійські стоматологічні ТО є результатом вербалізації концептів даної наукової галузі. Верифіковані терміни не лише ілюструють процес термінологізації загальнонавчаних слів, а й доводять, що наївна наукова КС взаємопов'язані і накладаються.

Проводячи аналогію з об'єктами навколишнього світу, відзначимо, що в англійській ТС стоматології окремі одиниці номіновано способом термінологічної метафоризації. Так, нами виявлено метафоричні утворення, номіновані за схожістю з неживими предметами, назвами тварин, анатомічними назвами, зовнішньою подібністю (розмір, колір, фактура), біологічними назвами, найменуваннями абстрактних та гастрономічних понять, за функціональною подібністю, а також похідні від власних імен (топоніми, антропоніми).

Список використаних джерел:

1. Кримець О. Метафора й метонімія як чинники творення й розвитку української технічної термінології / Оксана Кримець // Вісник Національного університету “Львівська політехніка” “Проблеми української термінології”. – № 657. – Львів, 2010. – С. 23–27.
2. Малевич Л. До проблеми співвідношення наукової і наївної картин світу: термінологічна метафора / Леся Малевич // Наукові записки КДПУ. Серія: Філологічні науки / [ред. О. Семенюк, Г. Клочек]. – Кіровоград: КДПУ, 2010. – Вип. 89 (1). – С. 337–341.
3. Ireland R. Oxford Dictionary of Dentistry / Robert Ireland. – New York: Oxford University Press, 2010. – 410 p.
4. Longman Dictionary of Contemporary English : editorial director A. Gadsby. – Barcelona, 2000. – 3rd edition. – 1668 p.
5. Webster's New World Medical Dictionary. 3rd edition. – Hoboken, New Jersey: Wiley Publishing Inc., 2008. – 470 p.